

Ing. et Ing. Filip Kuffa, PhD.
štátny tajomník
Ministerstvo životného prostredia SR
Námestie Ľudovíta Štúra 1
812 35 Bratislava

POLONINY NIE SÚ DOSTATOČNE CHRÁNENÉ, PÁN ŠTÁTNY TAJOMNÍK. ZABEZPEČTE ICH SKUTOČNÚ OCHRANU!

Výzva na dôslednú ochranu Národného parku Poloniny a schválenie jeho kvalitnej zonácie

Vážený pán štátny tajomník,

so značným znepokojením sledujeme situáciu na severovýchode Slovenska v Národnom parku Poloniny. Je zarážajúce, že **príroda a prírodné zdroje tohto unikátneho bohatstva Slovenska nie sú dostatočne chránené**. Reálne ich ohrozujú viaceré negatívne aktivity a činnosti, ktoré sú v zásadnom rozpore s verejným záujmom zachovať a zlepšovať priaznivé životné prostredie, v rozpore s poslaním a cieľom národného parku ako aj záväzkami Slovenskej republiky v oblasti ochrany prírody, biodiverzity a zmierňovania dopadov klimatickej zmeny. Hlavným problémom Polonín je absolútne nedostatočná výmera prísne chránených území prírody (aktuálne menej ako 10 % z celkovej výmery národného parku) a stále dominantná lesohospodárska činnosť, ktorá okrem iného predstavuje vážnu hrozbu aj pre perspektívny a efektívne sa rozbiehajúci rozvoj udržateľného cestovného ruchu a prírodného turizmu ako aj ochranu vodárenskej nádrže Starina. Veľmi vážnou hrozbou je aj snaha o zníženie výmery Národného parku Poloniny a stupňov jeho ochrany, čo je z viacerých odborných, právnych a koncepcných hľadísk neprijateľné. Dôsledkom týchto negatívnych aktivít a potenciálnych zmien je priame ohrozenie ochrany prírody tohto jedinečného územia národného, európskeho a zároveň medzinárodného významu.

Dovoľujeme si Vás preto dôrazne upozorniť, že neriešenie problémov a prípadné ďalšie zhoršovanie ochrany prírody Národného parku Poloniny je v rozpore s viacerými už odsúhlasenými strategickými cieľmi a záväzkami Slovenskej republiky, vlády SR a Ministerstva životného prostredia SR. Ohrozená nie je iba príroda, ale aj finančná pomoc Európskej únie z Plánu obnovy a odolnosti, čo bude mať negatívny dopad na rozpočet a Slovensku môžu reálne hroziť aj sankcie. Nesystémové opatrenia môžu zároveň ohroziť naštartovaný rozvoj mäkkého turizmu a odstaviť samosprávy od možnosti využívania dodatočných finančných zdrojov určených pre ochranu a rozvoj národného parku.

Riešením tejto alarmujúcej situácie je striktná a dôsledná ochrana prírodného dedičstva Národného parku Poloniny. Prvým a nevyhnutným krokom musí byť schválenie kvalitnej zonácie národného parku. Pritom je dôležité zdôrazniť, že kvalitná zonácia musí výrazne zvýšiť výmeru prísne chránených území prírody a to primárne na štátnych pozemkoch, prípadne aj na súkromných pozemkoch, ak s tým ich vlastníci súhlasia. Zároveň musí byť v súlade s ochranou území NATURA 2000 ako aj s podmienkami manažmentu a ochrany lokality svetového prírodného dedičstva UNESCO *Staré bukové lesy a bukové pralesy Karpát a iných regiónov Európy*. Jedine kvalitná zonácia zabezpečí lepšiu ochranu tohto unikátneho územia a nastaví jasné pravidlá a systém jeho udržateľného spravovania a využívania. Zároveň prinesie ďalšie benefity pre miestnych obyvateľov, nové pracovné a podnikateľské príležitosti a ďalšie financie do regiónu naviazané na národný park a udržateľný cestovný ruch.

Ak chce Ministerstvo životného prostredia SR zaistiť dostatočné zásobovanie východného Slovenska pitnou vodou, musí **zabezpečiť dôslednú ochranu strategického vodného diela Starina**, ktoré sa nachádza v Národnom parku Poloniny. Povodie Stariny dlhodobo nie je dostatočne chránené a to má vplyv na kvalitu vody, životnosť nádrže a náklady na jej prevádzku a údržbu. V tomto území je nevyhnutné **zastaviť všetky negatívne aktivity a najmä eliminovať pohyb kamiónov a áut v ochranných pásmach vodného zdroja a vylúčiť v povodí lesohospodársku činnosť**, v dôsledku ktorej dochádza k zanášaniam nádrže sedimentmi. Pre ochranu povrchových zdrojov pitnej vody je kľúčová ochrana ich okolia a to najmä lesov. Podľa odborníkov prispievajú zalesnené územia k zlepšeniu kvality vody a k zníženiu nákladov na jej úpravu. V povodí Stariny ešte relatívne nedávno prevládali hospodárske lesy, v ktorých sa mohlo konvenčne hospodáriť. Dôsledkom takéhoto spôsobu hospodárenia je okrem iného aj značne prekročená hustota siete lesných ciest, ktorá výraznou mierou prispieva k povrchovému odtoku vody z lesov a zároveň zvýšenej erózii pôdy. Územie je pritom charakteristické flyšovými podložími s veľmi silným až extrémnym potenciálom erózie pôdy. **Hospodárska činnosť v lesoch nad Starinou súvisiaca so sprístupnením, ťažbou a dopravou dreva je zdrojom sedimentov, ktoré sú odplavované do vodárenskej nádrže a ktoré môžu zapríčiniť zníženie kvality tohto cenného vodného zdroja.** Ochrana povodia Stariny a celkovo Národného parku Poloniny je dlhodobo nesystémová. Ochrana pitnej vody sa musí riešiť komplexne, nie iba na úrovni samotnej nádrže, hrádze či súvisiacej úpravne vody. Vzhľadom na to aký má význam, je dôležité, aby vydržala v dobrom stave a poskytovala kvalitnú pitnú vodu čo najdlhšie. Efektívnym a účinným riešením pre Starinu je **striktná ochrana vodného zdroja a zároveň dobre nastavená a dôsledne dodržiavaná ochrana prírody, ktorá bude chrániť celé horné povodie rieky Cirocha, ktorá ju napája.**

Zachovanie súčasnej výmery Národného parku Poloniny a zároveň zlepšenie jeho ochrany predstavuje perspektívne príležitosti a benefity pre miestnych obyvateľov a samosprávy na území národného parku. Tie už dnes profitujú z viacerých výhod, ktoré im národný park prináša. Jedným z príkladov je podpora zo zákona o Environmentálnom fonde, ktorá je smerovaná na ochranu a starostlivosť o životné prostredie na území národných parkov, zlepšenie kvality života obyvateľov obcí, ktorých katastrálne územia sa v nich nachádzajú a podporu trvalo udržateľného rozvoja týchto obcí. Rovnako finančná podpora z externých zdrojov, napríklad z Programu švajčiarsko-slovenskej spolupráce, ktorý je zameraný aj na podporu trvalo udržateľného cestovného ruchu a posilňovanie biodiverzity v chránených územiach, prináša obciam v národnom parku ďalšie príležitosti. Dotknuté obce v Národnom parku Poloniny už majú z minulosti pozitívne skúsenosti s realizáciou projektov z Nórskeho alebo Švajčiarskeho finančných mechanizmov, ktoré sú už tradične smerované na podporu klimatických opatrení alebo opatrení na zlepšenie a zvýšenie ochrany biodiverzity v národnom parku, nie naopak.

Zníženie výmery Národného parku Poloniny, zmena jeho kategórie z národného parku na iné chránené územie, zníženie stupňov ochrany na jeho území alebo neschválenie kvalitnej zonácie národného parku by bolo v priamom rozpore so schváleným znením Plánu obnovy a odolnosti SR (Komponentom č. 5 Adaptácia na zmenu klímy), schválenou Reformou ochrany prírody a hospodárenia s vodou v krajine (míľnik C5.2 – účinnejšie uplatňovanie opatrení na ochranu prírody a krajiny) ako aj so súvisiacou legislatívou Európskej únie. Reálne by to ohrozilo plnenie míľnikov a ukazovateľov Plánu obnovy celkovo a teda financovanie aktivít a projektov Ministerstva životného prostredia SR, prípadne aj iných rezortov. Míľniky a ciele Plánu obnovy majú byť dosiahnuté aj prostredníctvom investície 1 – Adaptácia regiónov na klimatickú zmenu s dôrazom na ochranu prírody a rozvoj biodiverzity. Táto investícia zahŕňa majetkové vysporiadanie so súkromnými vlastníckymi pozemkami v chránených územiach, revitalizáciu vodných tokov a realizáciu projektov na dosiahnutie týchto cieľov v Národných parkoch Muránska planina a Poloniny. **Z Plánu obnovy bolo v Poloninách podporených 13 projektov, ktoré sa aktuálne realizujú a postupne čerpajú finančné dotácie z celkového objemu takmer 8,7 miliónov eur. Táto investícia však môže byť ohrozená, pretože reforma Národného parku Poloniny nie je ukončená a národný park nemá schválenú zonáciu.**

V rámci plánu legislatívnych úloh vlády SR na rok 2024 bola stanovená úloha pre Ministerstvo životného prostredia SR predložiť do konca roka 2024 návrh nariadenia vlády SR, ktorým sa vyhlasuje Národný park Poloniny, jeho zóny a ochranné pásmo s nasledujúcim odôvodnením: „*Programové vyhlásenie vlády SR, § 17 ods. 1 písm. b) a § 30 zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov. V návrhu budú zohľadnené a rešpektované záväzky vyplývajúce z Plánu obnovy a odolnosti SR*“. **Túto úlohu ministerstvo evidentne nesplní, tento záväzok však aj naďalej trvá a presúva sa do roku 2025.**

Slovensko podporilo na rokovaníach v Bruseli nové **Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady o obnove prírody, ktorého základnou myšlienkou je posilniť ochranu prírody**. Toto nariadenie stanovuje konkrétne právne záväzné ciele a povinnosti týkajúce sa obnovy prírody v rôznych ekosystémoch. Podľa tohto nariadenia musia členské štáty v oblasti lesov dosiahnuť stúpajúci trend v šiestich ukazovateľoch (stojace a ležiace mŕtve drevo, podiel lesov s nerovnomernou vekovou štruktúrou, celistvosť lesov, index bežných druhov vtáctva a zásoby organického uhlíka). **Zníženie výmery Národného parku Poloniny, zmena jeho kategórie, zníženie stupňov jeho ochrany a neschválenie jeho kvalitnej zonácie by znamenalo neplnenie právne záväzných cieľov a povinností a bolo by v rozpore s Nariadením Európskeho parlamentu a Rady o obnove prírody.**

Územie Národného parku Poloniny sa prekrýva s Územím európskeho významu (SKUEV 0229) Bukovské vrchy a zároveň je súčasťou Chráneného vtáčieho územia (CHVÚ) Bukovské vrchy. **Stupne ochrany v rámci národného parku by mali reflektovať potrebu zabezpečenia ochrany biotopov a druhov európskeho významu pred poškodzovaním alebo ničením.** Národný park Poloniny by mal byť garantom plnenia týchto medzinárodných záväzkov. Súčasný stav v Poloninách z pohľadu ochrany biotopov a druhov európskeho významu je však stále absolútne nedostatočný. Jedným z akútnych riešení by preto mala byť **kvalitná zonácia národného parku a zásadné rozšírenie území s najvyšším, teda piatym stupňom ochrany.** Prípadné preradenie časti súčasného územia Národného parku Poloniny do nižších stupňov ochrany (napríklad do 2. stupňa vo forme ochranného pásma národného parku alebo ako prírodného parku) je absolútne neakceptovateľné. Existujúca ochrana území európskeho významu by sa tým pádom už neuplatňovala, čo by viedlo k zásahom poškodzujúcim predmet ich ochrany a neplneniu cieľov ochrany. V tomto kontexte je potrebné si uvedomiť, že schválením Nariadenia vlády SR č. 451/2023 Z.z. z 18. októbra 2023, ktorým sa ustanovuje Národný zoznam území európskeho významu a ktoré vstúpilo do platnosti 1.1.2024, Európska komisia ukončila v júli 2024 dlhé roky vedené konanie voči Slovenskej republike vo vzťahu k nedostatočnosti národného zoznamu území európskeho významu. **Akékoľvek zníženie stupňov ochrany v rámci územia, ktoré v súčasnosti zastrešuje Národný park Poloniny, by znamenalo zníženie ochrany biotopov a druhov európskeho významu.** V súčasnosti na území národného parku platí tretí stupeň ochrany, v rámci ktorého je v lesoch možné vykonávať len prírode blízke hospodárenie, obmedzenia sa vzťahujú tiež na vykonávanie terénnych úprav a aplikácie chemických látok. Uvedená, už existujúca ochrana by sa v prípade preradenia územia do 2. stupňa ochrany už neuplatňovala, čo by viedlo k zásahom poškodzujúcim predmet ochrany území Natura 2000 a neplneniu stanovených cieľov ochrany. V prípade zníženia výmery Národného parku Poloniny a jeho rozdelenia na dve samostatné chránené územia (Národný park a Prírodný park) by nebola zabezpečená ani jednotná správa a manažment územia európskej a medzinárodnej sústavy chránených území.

V rámci odporúčaní Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD), ktoré sú súčasťou tretej Hodnotiacej správy o environmentálnej výkonnosti Slovenskej republiky (apríl 2024) a ku ktorým sa vedenie Ministerstva životného prostredia SR niekoľkokrát verejne prihlásilo, sa v časti Reforma chránených území odporúča: *„posilniť a zjednodušiť systém chránených oblastí v súlade s medzinárodnými osvedčenými postupmi. Uprednostniť zonáciu národných parkov vrátane rozširovania a zlučovania oblastí pod prísnou ochranou.“* **Zníženie výmery Národného parku Poloniny, zmena jeho kategórie, zníženie stupňov jeho ochrany alebo neschválenie jeho kvalitnej zonácie by bolo v rozpore s odporúčaniami OECD.**

Vláda SR sa pristúpením ku Karpatskému dohovoru (Carpathian Convention) v roku 2004 zaviazala k ochrane a udržateľnému rozvoju Karpát. Ratifikáciou piatich protokolov Karpatského dohovoru, vrátane Protokolu o ochrane a udržateľnom využívaní biologickej a krajinej diverzity a Protokolu o udržateľnom využívaní lesov, svoje záväzky postupne spresnila a rozšírila. **Zníženie ochrany prírody v rámci Národného parku Poloniny by znamenalo porušenie respektíve neplnenie záväzkov Slovenskej republiky ukotvených v Karpatskom dohovore.** V neposlednom rade si dovoľujeme pripomenúť a zdôrazniť aj ďalšie ciele a záväzky rezortu životného prostredia, ktoré sa týkajú Národného parku Poloniny ako je napríklad **Diplom Rady Európy, Medzinárodná trilaterálna biosférická rezervácia Východné Karpaty, Globálny biodiverzitný rámec Post 2020 či EÚ stratégia pre biodiverzitu do roku 2030.**

Národný park Poloniny musí mať schválenú kvalitnú zonáciu, ktorá musí byť v súlade s podmienkami manažmentu a ochrany lokality svetového prírodného dedičstva UNESCO Staré bukové lesy a bukové pralesy Karpát a iných regiónov Európy. Uznesením Výboru svetového dedičstva UNESCO prijatom na 44. rozšírenom zasadnutí v roku 2021 bol schválený návrh na úpravu hraníc tejto významnej lokality svetového dedičstva UNESCO. Súčasťou tohto návrhu bola aj úprava hraníc jej slovenských komponentov vrátane ich nárazníkových zón nachádzajúcich sa v Národnom parku Poloniny. Cieľom bolo odstrániť 14 rokov trvajúce

nedostatky mapového vymedzenia a nedostatočnej ochrany tohto územia, ktoré vyplývajú z pôvodného nominačného projektu pri zápise lokality na Zoznam svetového dedičstva v roku 2007. Po schválení rozšírenia v roku 2021 je táto lokalita UNESCO **aktuálne najväčšia sériová lokalita na Zozname svetového prírodného dedičstva s 94 komponentmi v 18 krajinách**, ktorými sú: Albánsko, Belgicko, Bosna a Hercegovina, Bulharsko, Česká republika, Chorvátsko, Francúzsko, Nemecko, Poľsko, Rakúsko, Rumunsko, Severné Macedónsko, Slovensko, Slovinsko, Španielsko, Švajčiarsko, Taliansko a Ukrajina. Návrh na ďalšie rozšírenie lokality plánujú Srbsko a Čierna Hora a Rakúsko pripravuje rozšírenie už zaradeného komponentu. Päť komponentov tejto lokality na Slovensku (Havešová, Rožok, Stučica – Bukovské vrchy, Vihorlat a Udava), predstavuje významný príklad nenarušených lesov mierneho pásma a najkomplexnejšie ukážky a prírodné procesy zachovalých porastov európskych bukových lesov v ich rozmanitosti. Tieto lesy obsahujú neoceniteľnú prírodnú genetickú banku buka, ktorý na seba viaže množstvo sprievodných druhov závislých na jeho lesných biotopoch. **Vymedzenie hraníc UNESCO lokality po tejto úprave by malo byť v plnej miere zohľadnené v rámci zonácie národného parku.** Celková výmera slovenských komponentov vrátane ich nárazníkových zón B1 a B2 nachádzajúcich sa v Národnom parku Poloniny, tak ako sú zapísané na zozname svetového dedičstva UNESCO, je viac ako 16 500 ha, čo predstavuje približne 50 % výmery národného parku. Jednotlivé komponenty na území Národného parku Poloniny sú relatívne malé, preto je z pohľadu zabezpečenia ich efektívnej ochrany kľúčová ich konektivita. Tá by mala byť **zabezpečená práve prostredníctvom rozsiahlych a vzájomne prepojených nárazníkových zón.** Obzvlášť dôležité je prepojenie národnej prírodnej rezervácie Havešová a prírodnej rezervácie Udava, aby sa tieto unikátne rezervácie neocitli mimo súvislého územia (zóny), čo by zhoršilo možnosti ich ochrany. V rámci zonácie Národného parku Poloniny **je nevyhnutné, aby všetky komponenty UNESCO lokality, vrátane ich nárazníkových zón B1 a B2, boli zahrnuté do jadrovej - A zóny národného parku. Akákoľvek zmena výmery, znižovanie stanovenej ochrany alebo fragmentácia manažmentu tejto lokality svetového dedičstva by bola v rozpore s podmienkami UNESCO.** Akékoľvek zmeny by neboli prijateľné ani pre ostatné krajiny, ktoré sú súčasťou tejto lokality, nakoľko by došlo k ohrozeniu a spochybneniu celej medzinárodnej lokality. Slovenskej republike by to spôsobilo nepríjemný reputačný problém na medzinárodnej úrovni. Zhoršenie ochrany Národného parku Poloniny by bolo aj v rozpore s angažovanosťou Slovenskej republiky v ochrane a manažmente tejto lokality, kde Slovensko je jednou z troch vedúcich krajín a hostí Stály sekretariát pre túto UNESCO lokalitu.

Vážený pán štátny tajomník,

je preto nevyhnutné, aby Ministerstvo životného prostredia SR zabezpečilo komplexnú a dôslednú ochranu Národného parku Poloniny. **Vyzývame Vás, aby ste čo najskôr ukončili proces prípravy zonácie tohto národného parku a aby ste zabezpečili jej schválenie Vládou SR.** Kvalitná zonácia Polonín musí zabezpečiť ochranu výnimočného prírodného a kultúrneho dedičstva v súlade so záväzkami Slovenskej republiky a spĺňať by mala tieto základné kritériá:

- Zachovať súčasnú celkovú rozlohu národného parku. Do jeho najprísnejších zón ochrany zaradiť maximum štátnych pozemkov a zabezpečiť tak čo najvyššiu možnú výmeru a kompatibilitu jeho jadrovej zóny.
- Stanoviť jasné pravidlá pre činnosti, ktoré sa môžu alebo nemôžu v národnom parku realizovať, s dôrazom na ochranu jeho vzácných lokalít a súlad s medzinárodnými záväzkami Slovenskej republiky.
- Zabezpečiť náležitú ochranu prírodných a kultúrnych hodnôt regiónu a zároveň zabezpečiť jeho rozvoj tak, aby sa citlivo a udržateľne využívali a zhodnocovali jeho prírodné zdroje. Podporiť pritom opodstatnené potreby miestnych obyvateľov, ktorí sú a musia byť dôležitou a neoddeliteľnou súčasťou národného parku.

11. december 2024

Rastislav Mičaník
riaditeľ Aevis